

Forfatter: Jacobsen, J. P.

Titel: Lyrik og prosa

Citation: Jacobsen, J. P.: "Lyrik og prosa", i Jacobsen, J. P.: *Lyrik og prosa*, udg. af Jørn Erslev Andersen ; Esther Kielberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1993, s. 266. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-jacobjp08val-shoot-idm139992588706544/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Lyrik og prosa

- 153 *Septembertoget til St. Barthelomä*: på Bartholomæusdagen d. 24.8. (altså ikke i sept.) valfartedes til kirken S. Bartholomä ved Königssee ca. 15 km v. f. Salzach. – *Rude*: lægeurt. – *Majsens Brandknuder*: skade i majs. – *Tryllevaand(en)*: heksekost. – *Pligtstige*: stige til lodning af vanddybde.
- 155 *Spaan*: her nok: pind skåret af træ. – *Shawl*: sjal.

Fra Skitsebogen

Trykt første gang i *Ude og Hjemme V*, 1. jan. 1882. Optrykt 1882 i *Mogens og andre Noveller* med titlen »Der burde have været Rosers».

- 157 *Fjerdingsvej*: ¼ mil. 1 mil = ca. 7,5 km. – *Kampagne*: fladt, åbent terræn. – *Acanthus*: se n.t.s. 90.
- 158 *Guldspangede*: pyntet med guldspænder. – *Proverbe*: kort skuespil i én akt med livlig dialog og med udgangspunkt i et ordsprog, en læresætning eller en livserfaring. Udfoldede karakterbeskrivelser og handlingsgange erstattes af genre- og detailbilleder. Ved Ludvig XIII's hof bestod opgaven for publikum i at gætte, hvilket ordsprog det givne proverb var inspireret af. – *Tuf*: porøs vulkansk stenart. – *Porfyr*: bjergart med spredte krystaller.
- 159 *heraldiske*: heraldik er læren om våbenskjolde etc., hvori stiliserede blomster ofte forekommer. – *kyrads(agtig)*: harnisk.
- 160 *Isaura*, *Rosamund* og *Donna Lisa*: romanske (og romantiske) kvindenavne, især fra ital. renaissance.

Pesten i Bergamo

Trykt første gang i *Mogens og andre Noveller*.

- 163 *Bergamo*: ital. by 50 km NØ for Milano; omfatter en ældre del på bjergskråningen og en yngre del ved foden af bjerget. – *Pesten*: »den sorte død», epidemi, der i midten af det 14. årh. hærgede store dele af Europa; i sydlige lande gav den anledning til processioner af flagellanter, som øvede religiøst begrundet bod ved bl.a. selvpiskning. – *gik i Bjerge*: gik ned.
- 164 *Tuber(s)*: blæseinstrumenter. – *Podesta*: ital. borgmester. – *Idag ville (. . .) dø!*: Es. 22, 13. – *der var ikke den Vej, de jo (. . .)*: der var ikke den vej, de ikke (. . .) – *Forkerthed*: perversitet. – *Nekromantia*: besværgelse, hvormed man troede at kunne kalde de døde op af graven for at få oplysning om fremtiden.
- 165 *Miserere*: således kaldes Salmes 51 efter dens lat. (Vulgatas) begyndelsesord: »Miserere mei, Deus» (Gud, forbarm dig over mig). Bodssalmen bruges ofte i den katolske kirkes liturgi.
- 166 *Brescia*: by ca. 40 km SØ for Bergamo.
- 167 *responderede*: svarede på menighedens vegne som ved den katolske gudstjeneste. – *Sodoma*: 1. Mos. 19, 23–24. – *Samson (. . .) Søjler*: Dom. 16, 25–31.

- 168 *Lod*: 1/32 pund. – *Unze*: 2 lod.
169 *de stødte ham ud (...) dette Kors (...)*: Matth. 27, 31–40.

Fru Fønss

- Trykt første gang i *Mogens og andre Noveller*.
171 *Avignon (...) Provence*: by og egn i SØ-Frankrig. – *Durance*: biflod til Rhône.
172 *vatret*: mønster i striber som på vand.
173 *Vraa(er)*: afkrog. – *fyrrer*: fyrre. – *Avnbøg*: træart, hvis ved minder om bøgens; udbredt i Frankrig.
174 *Graasten(smur)*: kampesten. – *Gaucha(en)*: sydamer. kvæghyrde. – *Mazepa*: Ivan Mazepa (ca. 1630–1709), polsk-ukrainsk hærfører. – *Belført*: by nær den østfr. grænse.
176 *Vernet*: formodentlig Claude Joseph V. (1714–1789), fr. maler kendt for sine sky- og himmelstudier.
177 *Repps(gardineme)*: stof med ribber.
178 *Pampas(ryttere)*: store sletter i Sydamerika.
181 *æske(de)*: bede indtrængende om.

Udkast og forsøg

Den gamle Vandpost

- Skrevet ca. 1867. Trykt første gang i *SV III*, 1927.
189 i *Maner*: om kunstlet efterligning af en særlig kunstnerisk teknik (fx en forfatter). – *Justitsraadens*: se n.t.s. 105.

En Cactus springer ud

- Skrevet ca. 1867–1870. Trykt første gang i sin helhed i *Digte og Udkast*. »En Arabesk« udkom tidligere i Vilhelm Møllers *Dansk Folkekalender 1883* (1882). »Udlændinge« blev 1869 indsendt til *Illustreret Tidende*, men uden at blive optaget. Et længere, ufuldendt udkast til en sagapastiche kaldet »Kormak og Stengerde« – en fri gendigtning af den oldislandske *Kormaks Saga* – afslutter originalmanuskriptet til *En Cactus springer ud*. Det er ikke medtaget her, da det ikke skønnes at bidrage til ret meget andet end en – omstændeligt etudeagtig – konstatering af, at JPJ ofte tog afsæt i allerede eksisterende tekstlige forlæg, og at han var meget optaget af gammelnordiske tekster.
190 *Calla*: stueplante. – *Krigsraad*: titel i 6. el. 7. rangklasse; se n.t. *Justitsraad* s. 105. – *Heliotroph (...) Myrthen (...) Nerium*: blomsternavne.
191 *Assessor* (assessor): dommer. – *Vindsler*: papstykker til opvikling af garn.
192 *trædk*: se n.t.s. 31.
193 *Æthrens*(s): luften. – *Vove(r)s*: bølge. – *Val*: mark, slette.

- 194 *Pan*: hyrde- eller skovgud med bukkefodder og horn.
196 *Aftenberlingen*: *Berlingske Tidende* udkom 4 gange i døgnet – *Strandgræs*: fx marchalm. – *Liremand*: spillemand.
197 *af Folk*: af ordentlig herkomst. – *Rækker*: løsagtig kvinde; person, der tilhørte rækkerfolket eller (jy.) *Kjæltringerne*, som udførte ringcagtet arbejde, fx renovation. – *af de Sorte*: nedsettende betegnelse for sydlændinge. – *raade ene*: passe sig selv, være alene hjemme.
199 *klog*: ved forstandens fulde brug.
200 *Gurre, Valdemar og Tove*: G. er en borgruin syd for Gurre sø v. Helsingør. I folkesagn opholdssted for Valdemar Atterdag (ca. 1320-1375) og hans elskerinde Tove. Hun var Valdemar I den Stores samleverske, men blev i det 16. århundrede fejlagtigt gjort til Valdemar III As elskerinde. Valdemar A. giftede sig i 1340 med Helvig, som if. det samme folkesagn hævnedes sig på Valdemar pga. Tove ved at indebrænde Tove i badstuen og lade ham jage hvileløst rundt om natten i egnens skove efter hans død. – *Tynge*: tyngde. – *dølge(r)*: skjule.
201 *Borgeled*: lågen til slottet(s vindebro). – *Bur*: mindre værelse. – *række*: nå. – *i Vove*: i fare, faretruende situation. – *spanke*: spankulere.
202 *Kvæ*: vagttårn; if. Borup antagelig Flynderborg Slot v. Helsingør. – *Tind*: spids, tinde. – *Vang*: jordstykke.
203 *forfængelig Tant*: intetsigende pjat. – *uselig(e)*: fordømt. – *Harpeslet*: harpespil.
205 *Snekken*: se n.t.s. 36. – *hildet i*: indviklet i.
206 *Vide for jeg, Søg mig sanked*: lån fra et Eddadigt. – *Henning*: drosten Henning Podebusk. – *Svalen*: svalegangen. – *Rune*: her: tegn, symbol. – *Helvigs Falk*: (dronningen som) rovfugl, der slår ned på duen (Tove).
207 *vide Vej*: vildvej. – *Kringler*: sporehjul.
208 *Toften*: her nok: bondens jordlod. – *Hvisten*: (jy.) at smide med noget. – *Hors*: hest. – *Saa skade de ikke (. . .)*: uden vilde jagts, Valdemar og hans følge. – *Ledemod*: her: hænder, fodder, side. – *Vunder*: str. – *Elverskud*: folketetro: pludselig dødelig sygdom, forvoldt af elverfolk. – *Troldepsi*: det skum, som omgiver skumcikadens larve; i folketroen opfattet som troldepsy. – *Men*: skade. – *Valtravn*: if. folketroen et ondsindet væsen i fugleskikkelse. – *Lokes Havre*: fast vending for noget uvirkeligt, der kun eksisterer som luftflåren.
209 *ikkun*: kun. – *doble*: spille hasard. – *Palle Glob, Erik Paa*: adelsnavne.
210 *Kapus(er)*: ung kastreret hane. – *Fole*: unghest. – *galen*: forhekset, forbandet. – *Billighed*: rimelighed.
211 *Stolt Henrik*: art af planten gåsefod.
212 *Blommer*: blomster.

Wiebe Peters

Skrevet 1871 eller 1872. Trykt delvis i *Digte og Udkast*; første gang i sin helhed i SV/III.

- 214 *Krigen mellem Frankrig og Tydskland: 1870-1871. – Lejren ved Hald: militærforlægning ved Hald tæt v. Viborg. – Eskadre: enhed i krigsflåde.*
215 *Fjælle(gavle): bjælke. – feldede Gest: højt, tørt og sandet land inddelt i felter. – Epenuvorden: landsby i nærheden af Meldorf i Ditmarsken. – Job talte om Jehova: Jobs Bog 1, 22.*

En Rejseerindring

Begyndelsen til en novelle skrevet på JPJs rejse sommeren 1877. Trykt første gang i *Politiken*, 27. dec. 1885.

- 216 *Planke: båd. – Azur(blaanen): blå himmel. – monløs: tidløs, evig. – Montebello: bjerg nær Gardasøen i den nordital. region Verona. – Fjæle-: træ-*

Doktor Faust

Skrevet april-maj 1884. Første gang trykt i *Juleroser* 1885, hvor Edvard Brandes gav fragmentet denne titel: »Doktor Faust. Novelle-Fragment. Af Forfatteren bestemt til 'Juleroser'» og forsynede det med en efterskrift – delvis optrykt i *Digte og Udkast* – som efter omtale af dødsmotivet i *Niels Lyhne* og »Fru Fønss» slutter: *Hans sidste, ufuldendte Arbejde foreligger her, en Novelle-Halvdelen, skrevet i April-Maj 1884. Han var da forfærdelig syg, kunde ikke spise, ikke sove og havde hver Dag nye Lidelser. Saa skrev han om Døden, der rider frem gennem Skoven, saa Hovslagene af hans Hest er som den eneste Lyd i Verden – en Albrecht Dürersk Fantasi.*

Døden kommer for at søge Doktor Faust – den Lærde, altid Søgende, Mennesket. Men Amor beder for ham. Og Døden skænker den fyrretypaarige Faust atter nye fyrretype Aar.

Saa efter denne Tids Forløb kommer de to atter ridende til Fausts Tagkammer for at hente ham, hvem de havde skænket dobbelt saa langt Liv som det, der oprindeligt havde været ham forsvundet. De venter sig Tak og rolig Resignation.

De finder en Olding, som Aarene intet har nyttet. Hans Liv var fuldført, da han for fyrretype Aar siden havde opbrugt sin Organismes Kraft. Det øvrige har været dødt Liv.

*– – Saaledes tænkte og trøstede J.P. Jacobsen sig oppe i de smaa lave Værelser i Ny-Adelgade, hvor Solen aldrig kom, hvor Amor ikke bankede paa, hvor Hovslagene af Dødens Hest hver Nat hørtes i Stilheden, hamrende i hans eget Bryst. Han vidste, at han havde levet sin Tid og gjort sin Gerning. Om Skæbnen skænkede ham Dobbeltliv – hvad hjalp det, naar Ungdom og Styrke nu var svunden. Det var godt, som det var. Døden kunde komme; han var beredt – uden Modstand, uden Klage (cit. efter Erik Dals efterskrift til genudgivelsen fra 1982 af JPJ: *Doktor Faust*. Trykt og illustreret med akvareller af Kristian Kongstad (1912)).*

- 217 *Sidt: løsthængende. – Træstød(ene): træstub. – til Hælsten: halvdelen.*

- 218 *Adelvej(en): landevej*